

1.1 Mitų reikšmė senojoje kultūroje

Egzistuoja nenutrūkstamas vidinis ryšys tarp praeities, dabarties ir ateities. Praeitis daro įtaką dabarčiai, kuri ateityje virs praeitimi.

Nors tikslaus mito apibrėžimo nėra, „Lietuvių kalbos žodyne“ jūs rasite tokį: „Mitas – sakmė ar padavimas apie dievus, demonus, legendinius didvyrius, antgamtines jėgas; dalyvaujant šioms būtybėms, mėginant įminti būties, visatos, gyvenimo ir mirties, blogio ir gėrio bei žmogaus paskirties gyvenime mįsles.“

Pagal „Lietuvių kalbos žodyną“

Vieni mokslininkai teigia, jog kiekviena visuomenė savo mituose išreiškia svarbiausius, visai žmonijai bendrus jausmus – meilę, neapykantą, kerštą. Kitų manymu, mitai – tai mėginimas paaiškinti sunkiai suvokiamus reiškinius: astronominius, meteorologinius ir kt.

Nėra nuspręsta, kuris požiūris yra teisingesnis, tačiau pripažinta, jog žmonės visada jautė poreikį aiškinti gamtos reiškinius. Galbūt be to negalėjo gyventi. Tada ėmė kurti mitus, nes dar nebuvo mokslo.

Nuo seniausių laikų visą gyvąjį pasaulį žmogus matė per gamtos ritmą. Laiko ratas lėmė ir žmogaus gyvenimo, ir jį supančio pasaulio pasikeitimų apmąstymą: su kiekvienu pavasariu tarsi iš naujo atgimstama, kartojasi pasaulio sukūrimas. Mitologinėse sakmėse matome dvi erdves: savą ir svetimą. Sava yra tvarkinga, suprantama, neretai laikoma šventa. Joje ir savotiškas pasaulio centras – žmonių gyvenama vieta arba dievų buveinė. Svetima erdvė žmogui nesuprantama ir pavojinga, nes jis joje neįžvelgia tvarkos. Tokios nešventos vietos yra už žmogiškosios erdvės ribų.

Senieji mitai – tai pirmykštės visuomenės dvasinės kultūros forma, atitikmens tarp dieviškojo ir žmogiškojo pasaulių teigimas. Jie parodo, kaip tauta ar etninė grupė suprato didžiuosius klausimus: iš kur žmogus atsirado, dėl ko gyvena, kaip turi elgtis Dievo akivaizdoje ir pan. Senieji mitai yra literatūrinė mitologijos forma, kuri pilna simbolių, ženklų.

Lina Zdanevičiūtė „Senujų mitų interpretacijos šiuolaikinėje Lietuvos dailėje“

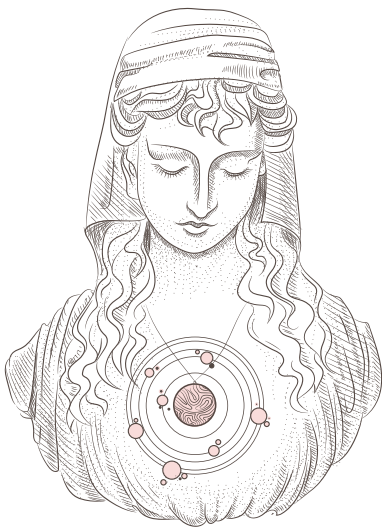
Mitų formos priklauso nuo kultūros, kurioje jie egzistuoja, tačiau jų funkcija visuomet ta pati – pabrėžti svarbiausias konkrečios visuomenės gyvenimo vertybes ir problemas.

Mituose dažnai kalbama apie universalius dalykus, todėl jų temos įdomios ir šiandien.

1.1 Mitų reikšmė senojoje kultūroje

Antroje XX a. pusėje suaktyvėjo mokslininkų bandymai iš mitinių pasakojimų fragmentų atkurti senąjį lietuvių pasaulėvaizdį. Daug nuveikė Prancūzijoje gyvenęs Algirdas Julius Greimas, Lietuvoje – Norbertas Vėlius, Gintaras Beresnevičius ir kiti.

Tačiau pirmoji mokslininkė – archeologė, išdrįsusi ne tik kasinėti ir aprašyti archeologinius radinius, bet ir interpretuoti, suprasti jų reikšmę bei prasmę senovėje gyvenusiam žmogui, buvo Marija Gimbutienė. Jos požiūris į archeologiją tuo metu buvo revoliucinis.

M. Gimbutienė iškėlė hipotezę, kad neolito Europoje klestėjo taiki civilizacija, kurios pagrindas buvo meninė kūryba ir nematerialios vertybės. Ir nors dažnai nesulaukdavo palaikymo tarp „mokslo vyrų“, o kartais pamatydavo tik ironiškas šypsenas jų veiduose bei pajusdavo pasipriešinimą, mokslininkė liko ištikima sau ir neišsižadėjo savo darbų bei įžvalgų. Jos hipotezė apie taikiąją civilizaciją, kurioje svarbiausias vaidmuo buvo atitekęs Dievo Motinai, sulaukė pripažinimo. Be to, šią teoriją patvirtina ir naujausi genetiniai tyrimai.

M. Gimbutienė teigia, jog baltų tautų pirmtakai garbino žemės deivę bei kitas moteriškos giminės deives, o ateiviai indoeuropiečiai atnešė tikėjimą į dangaus Dievą ir kitas vyriškas dievybes, papročius. Mokslo darbuose ji rėmėsi savo ir kitų mokslininkų archeologinių kasinėjimų medžiaga, tautosaka, kalbų duomenimis. Ypač daug dėmesio skyrė liaudies meno simbolikai.

Marija Gimbutienė „Laimos palytėta“

Remdamiesi tekstu, atsakykite į klausimus.

1. Ką sužinote iš mitų? Apie ką jie dažniausiai pasakoja?
2. Kodėl senovėje gyvenusiam žmogui buvo svarbus gamtos ritmas? Ar tai vis dar svarbu šiuolaikiniam žmogui? Savo nuomonę pagrįskite.
3. Kaip jūs suprantate sąvokas *sava* ir *svetima erdvės*?
4. Pasvarstykite, kodėl ir šiandien kalbama apie mitus?
5. Kuo ypatinga M. Gimbutienė kaip mokslininkė?
6. Kaip manote, kodėl sakmės yra mokslininkų tyrinėjimo objektas?

